

PROSVETNI IDEL

FRAN KRALJ: MADONA.

BILANCA ITALIJANSKEGA DUŠEVNEGA ŽIVLJENJA.

AUGUSTO HERMET.¹

Italijansko kulturno-duševno obzorje ima danes precej jasne in krepke poteze, tako da se iz njih da posneti bistvenost zgodovinske fiziognomije, katera bi se opredelila takole: Po eni strani razodeva crocejanstvo (Benedetto Croce) svojo življenjsko silo v novi,

¹ Avgust Hermet sodeluje že od »Leonarda« sem v duševnem pokretu one florentinske generacije, ki je ena izmed najvažnejših moderne Italije. Kakor ostali, je tudi on prošel vse struje in tendence svoje dobe, tako da je ta bilanca obenem tudi bilanca njega samega in vseh onih mladih ljudi, ki so od l. 1902 dalje proživljali

bolj resni, a manj zadostni afirmaciji svojih možnosti in svojih pomenov, s čimer vedno bolj odločno odkriva svoje nasprotje napram gentilejanskemu (Gentile) aktualizmu, a se zato tudi oddaljuje od svoje prve afirmacije, ki je le delna in dvoumna z ozirom na celotni Crocejev sistem, ker temelji vsa na principih estetike, kar je pospešilo in teoretično opravičilo razvoj pokretov čiste lirike (impresionizem, futurizem in fragmentizem) in estetično-umetniško uveljavljen je kakor kaj izvirnega, absolutnega, ekskluzivnega in končno despotičnega v splošnem duševnem življenju. Ko je po dobi tega rahlega intuitivnega vrenja, po katerem se je vsa notranja aktivnost reducirala na nesrečno, slučajno in samovoljno neposrednost trenutka, ki so ga poveljevali kot nekaj, kar se ne da videti v naprej in kar je za misel naravnost nedosežno in neprenosno, ko je torej po tej dobi nastopila omama Gentilejevega aktualizma, to ni bilo nič drugega kakor poglobitev v bolj jasno spekulativno sozavest prejšnjega crocejanskega intuicionizma, ki se reducira prav tako kot Gentilejev aktualizem na poveljevanje popolne človeške absolutnosti, ki je stopila v vsej celoti na mesto božanske absolutnosti.

Današnji zopetni prepored crocejanske kulture in duha temelji na potrebi, da se crocejanstvo razvije v zmyslu popolne organičnosti sistema, katerega le en del je estetika, a ta del je nevaren, če je iztrgan iz ostalega, in radi tega nam je po zmyslu duha, ki je osrednje jedro tega sistema, pomniti tole: Ko je v

duševno tragiko, ki še danes ni završena. Bil je učenec Michelstaedterjev in duhovni prijatelj Piera Zanfrotninja, pred katerim je pod vplivom idej Boineja našel umirjenje v Kristu. In ko je bil eksperiment končan ter se je Zanfrotnini mučil na »potovanju duha, ki se išče« in je Papini iz Bulciana sporočil svetu, da Kristus Bog še živi, takrat je izpregovoril tudi Hermet. On, ki je že pred več leti z navdušenjem pisal o sv. Bonaventuri in prevajal Novalisa (Carabba, Lanciano), je instinktivno začutil dolžnost, da se izrazi jasneje in definira svojo duhovno pozicijo. V tem je tudi razlika med njim in proslulim vodjem italijanskega »misticizma« Manacordo. Zdi se, da je Hermet danes jasev v svoji tendenci in meni, da ni več potrebno pisati »manifestov«. Zaposlen s katoliškimi mistiki in vedno bolj prožet z njihovo duhovno močjo roma po starih florentinskih cerkvah in piše »Drugo smrt Lazarja«, na njegovih ustih pa se ponavlja izrek starih mistikov: »Če bom vsak dan umiral, ne bom umrl v večnosti?«

Hermet je podobno Scipiu Slataperju rojen v Trstu in je eden izmed onih (naših) ljudi, ki so radi posebnih razmer ali Bog zna počemu morali slediti pota Tommasea... B. R.

začetku tega stoletja proti našemu neplodnemu pozitivizmu nastopila zmedena reakcija motnega spiritualističnega in psevdospiritualističnega kaosa, reakcija teozofije, okultizma in nietzschejanstva, se je uveljavilo crocejanstvo s pomočjo svoje resnosti, umerjenosti in jasnosti kot rešitelj in začetnik nove kulturne možnosti. Ko je bil modernizem (Bonaiuti, Boine, Scotti, Murri, Minocchi) radi svojih globokih protislovij žalostno krenil na stranpota ter je pragmatizem (Vailati, Calderoni) ostal osamljen, omejen in nerazvit preko kali, je crocejanstvo postalo edini srečni gospodar položaja. Ker pa splošno stanje samozavesti ni bilo dobro očiščeno ostankov negotovega brezličnega in škodljivega spiritualizma, se mu ni posrečilo, da bi delalo poizkuse s to nadvlado, razen navadnih in lahkih poizkusov, ki so ga manj ločili od njegovih prejšnjih pregrešnih ljubezni, na ta način pa je popačilo prvotni pomen in namen tega nadvladja, da, celo nasprotovala jima je, kjerkoli ju je zaznalo. Po več ko petnajstih letih, po najbolj čudnih pustolovstvih in po poizkusu z aktualizmom, se oni pomen in ona intuicija končno s pridom razodevata. V dneh njegovega prvega trionfa niso crocejanstvu vztrajno nasprotovali samo oni, ki so delali z njim poskuse le v njegovem najlažjem in najnavadnejšem delu, pa so slutili ter razločevali njegovo temeljno enoto, njegovo središče, spekulativno v bolj pravem pomenu besede, univerzalno, čim manj dostopno, s tem več zahtevami in večjo resnostjo, ampak tudi nekaj malo onih, ki so bili uprli svoj pogled v to njegovo središče in enoto, da bi natančno preiskali njiju najoddaljenejšo luč: Prebežniki modernizma, ki jih je vznemirjala neka temna mistična tesnoba in ki so jih bila prevarala usodna protislovja njihovega eksperimenta, so za trenutek motrili crocejansko pozicijo, zahtevajoč opreznosti, moči in reda — toda v komer je bila ta tesnoba pristna in neodpravljiva, temu crocejanstvo ravno v oni najtežji luči ni moglo prikrivati svoje notranje površnosti in je lahko ohranilo nedotaknjeno samo veljavo nekake kulturne metode in duševne discipline, tako da je ona tesnoba še močnejše rastla in se dvigala proti bolj zapleteni in težavni sistemaciji in proti bolj globokemu in bogatemu izrazu: Giovanni Boine, modernist in eden izmed najbolj delavnih sotrudnikov pri Obnovi (Rinnovamento) je premagal ta napor in opravičil oni strašni, sveti nemir v nasprotju z nezadostnimi rešitvami čistega pojma, čiste intuicije in avtonomne, absolutne etičnosti; tako je restavriral zmisel transcendence in začel razločevati od zmešanega in materialističnega misticizma različnih teozofij in magij legitimno in dokaj točno mistiko kot vir in vrhunec vsake pozitivne religioznosti. Giovanni Papini, ki so ga za Leonardom prevarala pragmatična pustolovstva, a je koncem koncev vendar ohranil zase najbolj zdravi

in najplodovitejši ostanek pragmatizma, je poudaril nasproti mrzli in izključujoči olimpiciteti crocejanskih kategorij avtonomije vere in čiščenja in je v svojem vedno realističnejšem, suhem in brzdanem lirizmu čistil, izpričeval in vzpostavljaj svoje prvotne nadčloveške težnje, medtem ko je drugi ustanovnik Leonarda, Giuseppe Prezzolini začel z malo zbirko: *Poetae philosophi et Philosophi minores*; zbirka se je kmalu prekinila, a bi bila morala tvoriti kratek in jedrnat corpus mysticorum. Medtem pa ko se je Prezzolini ves in vedno bolj nagibal proti inspiratoričnemu motivu crocejanske spekulacije in se utrdil in deloval v njegovem zmislu s pokretom lista *La Voce*, ki ga je sam ustanovil, sta Papini in Boine ravno v teh letih dozorela in opredelila svoje anticrocejanstvo, ki ni ne dvoumno ne delno, ampak povsem odločno. Papinijev spis »Religija je stvar zase« (»La religione sta da sè«) ter Boinejevi spisi »Nezaprta rana« (»La ferita non chiusa«) in »Religiozni eksperiment« (»L'esperienza religiosa«), spisi, ki so se imeli razviti v njih poznejših delih, so v oni dobi (1907—1913) najznačilnejše priče neretorične, mistično-religiozne zahteve, torej priče anticrocejanstva, da, celo integralnega antiidealizma. Toda idealizem se najde vedno že po svoji naravi med obema nasprotnikoma, pozitivizmom in transcendentalizmom; in tako zapazimo, da je crocejanski idealizem, ki nekako iz transcendentalizma priznava mistično religiozne vrednote, pobijan tudi implicite, če že ne eksplicite, z novim pozitivizmom historično-politične vsebine in povsem italijanskega značaja; ta pozitivizem se sklaplja z razdejavno cattanijansko tradicijo, kakršna se nam razodeva v mislih Gaetana Salveminija v njegovi reviji »Enota« (»L'Unità«) kakor tudi, a nekoliko drugače, v mislih Einaudijevih, Labriolovih in Ferrerovih. In vendar se kontrast teh razmer in duševnih pokretov napoveduje kot harmonija, in sicer po karakterističnem znaku, ki jih družijo v začetnem motivu: antiretoriki, kar je zgodovinsko vzeto reakcija na dannunzianizem in pascolizem (vsaj mlajši), na pasivni in napihnjeni misticizem in na analogni umetniški senzibilizem somračne dekadence.

* * *

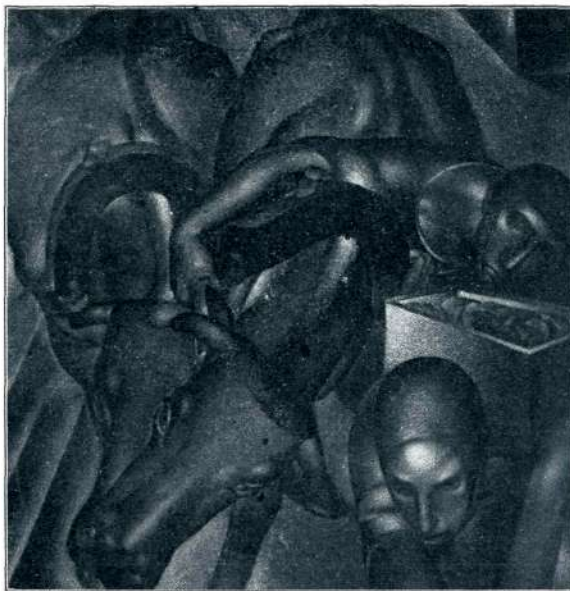
Toda pod slučajno harmonijo kontrast le ostane, in bolj ko crocejanstvo odkriva v kulturni zavesti svoje lastno bistvo, ki je čisto protivno vsakemu mističnemu ali sensibilitičnemu dekadentizmu, vsakemu intuicionistično-estetičnemu absolutizmu, tem globljejši razvoj se kaže na pozicijah, ki so mu nasprotne, t. j. pozitivistična in transcendentistično-religiozna. Tale zadnja pa je poleg postmodernističnih in postpragmatističnih eksperimentov Boinejevih in Papinejevih, katerim bi lahko do-

dali še nekaj osamelih, takih, ki so bolj na meji zgodovine in med seboj antitetični, kakor Michelstädterjevo Prepričanje («La Persuasione») in Pereyrovo »Knjigo o kolarju« («Libro del collare»), rodila proti koncu te dobe katoliško-spekulativni pokret z Gemellijevo »Revijo neoskolastične filozofije« («Rivista di filosofia neoscolastica») in zgodovinsko verski, a temeljno krščanski z revijo Bilychnis, ki mu homo dostavili še kratko trajajoč in osamel katoliško-politično-artistični moment Stolpa («Torre»), kjer so delovali Tozzi, Giuliotti in Paolieri, in pokret Filozofičnega krožka («Circolo di filosofia»), ki ga vodi G. Amendola s Poročilom o pridruženih florentinski filozofski biblioteki («Bullettino dell'annessa Biblioteca filosofica di Firenze») in z revijo »Duša« («L'anima»), ki jo vodita Papini in Amendola; v tej reviji se v napetih diskusijah anticrocejanstvo polagoma opredeljuje z Marrucchijem, ki je spisal nekaj meditacij (Meditazioni) v katoliško-mistično tendenco; s Ceconijem (Th. Neal) pa v katoliško-tomistično tendenco, ki se je prenovila pótem Blondela, medtem ko se izkuša sistematizirati Amendola preko voluntaristično-fichtovske, torej biranijanske pozicije.

Ko so se medtem radi teh naporov začele odkrivati najbolj skrite korenine, najtežavnejši in najbolj mučni problemi naše duše, je intuicionistična, pasivna in dekadentna neposrednost praznovala z ostanki bergsonizma in nietzschejanstva svoj zadnji, pošastni triumf v futurizmu («Lacerba»: Soffici, Marinetti, Boccioni, Carrà, Palazzeschi, Papini) in malo nato so se utrdile pred grozno skrivnostjo zgodovinske katastrofe, pred skrivnostjo zapletene in prevratne krize v civilizaciji na eni strani nekatere začudene in modre osamljene individualnosti (Serra), na drugi pa je iznova zacurljala ona retorika, proti kateri je bil namerjen ves dotedanji resni duševno-kulturni pokret.

Futuristična in interventistična retorika je zmedla ves red komaj določenih vrednot, tako da se je crocejanstvo, že v principu samem nasprotno konfuzionizmom in retoriki, iznova vedno bolj jasno in ne meneč se za vojno dejstvo, utrdilo v nekem neutralizmu ter našlo svoje opravičenje v transnacionalni zahtevi po klasični zgodovinski in npravni evropski misli.

Toda poleg anticrocejanskih pozicij, ki sem jih očrtal ravnokar, se je bila polagoma vsilila nova spekulativna pozicija, ne mistična, ne pozitivistična, a izvirajoča iz istega idealističnega temelja, iz katerega izvira crocejanska, zato pa zanjo toliko bolj nevarna: Gentilejev aktualizem, ki, kakor že omenjeno, ni nič drugega nego poglobljenje crocejanskega intuicionizma v bolj odločno spekulativno samozavest, oziroma, še bolj natančno, poglobljenje le po eni strani opa-

TONE KRALJ: TEZAKI.

zovanega in slabo umevanega crocejanskega sistema.

Zakaj če pri Croceju onostran intuitivne neposrednosti velja pojmovna posrednost, se ta in ona pri Gentileju ujemata in se identificirata v tisti edini, točni konkretnosti, ki je čin mišljenja. Pri takile miselni mistiki (to je psevdomistiki) se je Croceju lahko igrali z odgrinjanjem cele konstruktivnosti in organičnosti svojega sistema v celoti; in lahko mu je tako odkrivati njegov pravi pomen, ker je tudi etični svetovalec; in medtem ko zadene aktualizem na notranja neozdravljiva nasprotja po svojem imanentistično-psevdomističnem bistvu in skeptična kritika Rensijeva kakor tudi Tilgherjeva in Aliottova taka nasprotja vedno bolj poudarja, se pokaže crocejanstvo plodovito v novih kulturnih tendencah, tako n. pr. v zgodovinsko-politični tendenci, ki jo zastopa Liberalna revolucija («Rivoluzione liberale»), revija, ki jo je ustanovil Gobetti in pri kateri sodelujejo Sapegno, Burzio, Ansaldo, Formentini, Vinciguerra. Ta revija stavlja v sebi to, kar vsebuje crocejanstvo najvitalnejšega in najglobljega, s tem, kar je najvitalnejšega v politični misli Salveminijevi. A poleg spekulativne kritike nasprotuje Gentilejevemu aktualizmu nova literarno-artistična pozicija kot reakcija proti senzibilističnemu fragmentaričnemu in nečloveškemu intuicionizmu. Zdi se, da je to pozicijo, ki se je začela z neoklasicizmom Ronde (Cecchi, Lardarelli, Bacchelli in Baldini) v imenu vseh vrednot arhitekture, objektivnosti in človeške dramatičnosti, danes iznova zavzel Baretta, katerega izdaja ravno ista Liberalna revolucija; ta pa motri ravno iste vrednote s političnega vidika; podobno prejšnji reakciji proti liricnemu in spekulativnemu ekscesu in roman-

tični orgiji, si reakcija Ronde ni mogla kaj, da se ne bi izgubila v ironiji, ki se je nagibala k stilističnemu cinizmu, preko katerega so se antimeditativne vrednote humanizma, oziroma še bolje rečeno, vrednote humanističnega duha utrjevale proti suženjstvu panfilozofizma: če antiaktualizem stremi za integralnim klasicizmom kulture, se bo to moglo udejstviti v svoji polni in jasni potrebi in v miselni in umetniški harmoniji, v harmoniji meditacije in ekspresije, nikoli pa ne v polemičnih neravnovesjih ekspresije proti meditaciji.

Religiozna transcendentistična zahteva, ki se je opazila že v anticrocejanškem pokretu v nekaterih osebnih mističnih eksperimentih in v preporodu katoliške, predvsem spekulativne (neosholastika), kakor zgodovinsko-religiozne kulture (Bilyehnis), se je polagoma ukoreninila, obogatela in ojačila, ko je morala opredeliti sama sebe v nasprotju z aktualistično mislijo, za katero, kakor za crocejanstvo, vera pač ni nezavedna, potencialna filozofija, ampak inaktualen, negativen moment duha. In tukaj opazamo, da se proti mentalni psevdomistiki aktualizma tvori poleg prejšnjih nov duševni obris čistega mističnega izkustva, ki je z aktualizmom v analognem razmerju kakor osebna mistična izkustva, ki smo jih omenili zgoraj, napram crocejanstvu: mislim namreč mistiko Monacordovo. Edina tarča vseh teh duševnih obrisov je sedaj Gentilejev aktualizem, medtem ko se zdi, da je stari nasprotnik v gotovih slučajih (Tilgher) skoraj njih zaveznik proti novemu.

V resnici je bojišče čisto razdeljeno: na eni strani klasična, areligiozna tendenca, ki jo ima v oblasti crocejanstvo (ali neocrocejanstvo) in nova religiozno-mistična tendenca, ki gre vedno bolj za tem, da se oddalji od romantičnih personalizmov in stopi v okvir jasno določene cerkvene tradicije: in radi tega najdemo končno, da so tako vokvirjena tudi osebna mistična anticrocejanška izkustva, ki smo jih opazovali pri Boineju in Papiniju, medtem ko se religiozna zavest vobče opredeljuje po zgodovinski realnosti brez dvoumnih interreligioznih oblik (naj omenim poleg katoliškega preporoda tudi protestantskega, ki ga zastopa revija *Conscientia*).

A katoliški duševno-kulturni preporod je tisti, ki je najbogatejši, zgodovinsko najbolj opravičen in najbolj prežet z bodočnostjo: To je delo Gemellijevo, ki je začetnik neosholastičnega pokreta, delo, ki se je razvilo z Milansko univerzo presv. Srca (*Università milanese del S. Cuore*) in delo kardinala Ferrarija z revijami *La Festa* (»Praznik«) in *Il Carroccio* (»Voz«). Ta univerza in te revije tvorijo veliko ognjišče naše katoliške kulture, v kateri naletimo zopet na sotrudnike lista *La Torre* (Giulioti, Battelli, Paolieri) in nekatere od Filozofičnega krožka (*Circolo di Filosofia*), Marrucchi, Levasti; k njej se nagiba Zan-

frognini, pisatelj »Potopisa duha, ki se išče« (*Itinerario d'uno spirito che si cerca*) in bivši lacerbijanec Palazzeschi, medtem ko se bivši modernist duhovnik Bonaiutti prepara semtertja s svetimi mejami ortodoksije, ker je ostalo v njem še nekaj zmedenega mističnega hrepenenja, ki pa sedaj že izhlapeva. In logično razodeva ta preporod katoliškega duha svoj univerzalni in ravnovesni obseg v tem, da se utrjuje ne samo v misli, ampak tudi v umetnosti: Papinijeva *Povest o Kristusu* (*Storia di Cristo*) je prvi poizkus, s katerim pisatelj po arhitektoničnem in dramatičnem principu iznova gleda, kako bi raztopil ekspresivno dejanje v vitalno dejanje, ne estetično trdno in tako, ki bi ugajalo samo po sebi, ampak tako, ki se loči kot avtonomna, telesita stvar, ki hoče iz svojega življenja zbuditi novo življenje (Ta poizkus so že v naprej napovedovali nekateri izmed najboljših spisov Tozzijevih, Sahierjevih, Peajevih, Borsijevih in najboljši deli Pirandellovega in Morsellijevega gledališča): To je črta, v kateri se usmerjajo Cicognani in Borgesi in na kateri se nahajajo še bolj gotovo Lisijev in Bargellinijev »Calendarion«, svete Hvalnice (*Laudi*) Giuliotijeve in nekateri *Dialoghi* (*Dialoghi*) Zafrogninijevi. V svoji miselni afirmaciji obnavlja katoliški pokret veliko tradicijo *philosophiae perennis* (Zamboni, Olgiati, Masnovi) ter pride neposredno, bolj kot kdaj prej v nasprotje s crocejanstvom in z aktualizmom: Tako se zdi, da sta neosholastična katoliška misel in manacordijanska mistika dve najmočnejši in najbolj živi struji proti imanentističnemu mysticismu čistega dejanja. Manacordijanska mistika si ne stavi mej: Nasprotno, ta mistika se razume kot obnavljalni pokret vsake oblike individualnega in socialnega življenja in proti suženjstvu absolutne misli utrjuje etične vrednote volje in ljubezni ter umetniške vrednote (omenimo med manacordianci najznačilnejše, v politično-juridični manifestaciji Ciprijana, v spekulativno-eksegetični Ferrarija, v umetnostni Grandija, Fabrisa, Garsija in Costettija). Ta pokret, ki je nastal izven vsake brige za versko tradicijo, za Cerkev, kot čisto izkustvo kreatualne različnosti in absolutne nadčutnosti, se orientira danes vedno bolj proti katoliški tradiciji, opirajoč se na pavlinsko in frančiškansko pozicijo, ter na pozicijo velikih španskih svetnikov, Vittorinijev in Ruysbroecka ter poizkuša izkoristiti, zlasti za lastno teologično opredelitev, nekatere ideje grške patristike.

* * *

Toda za našo zgodovino pomeni mistična pozicija danes toliko kolikor postaviti v diskusijo ves kardinalni problem italijanskega duševnega življenja. Vsak naš pravi kontemplativni, čisto mistični ali artistični moment je proniknil iz meditativnega momenta ter po-

meni prehod meditacije v kontemplacijo. To dokazuje ritem naše zgodovine in ritem individualne zgodovine naših največjih ljudi; in vsak naš resnični mistični pokret ni bil nikoli v kaki namerni antitezi s katoliško dogmo in ni nikoli pomenil herezije. Od začetka sta »katolištvo« in »kátolicizem« pomenila v najvišji stopnji slog, arhitekturo, posrednost, razporedbo in najvišjo opredelitev cele preteklosti med seboj nezdružljivih civilizacij, pomenila sta v eni sami večni besedi: napor iz zgodovine preko zgodovine. Spomnimo se danes tega, če hočemo stremeti s svojimi notranjimi silami za pravično rešitvijo krize, ki sem jo poizkušal orisati v tej zamotanosti vitalnih kontrastov, da se zavarujemo pred morebitnimi lirično-romantičnimi mysticizmi in asketizmi, ki se izčrpavajo v praznem polemičnem divjanju. Že več ko pol stoletja pa do danes smo mi otroci našega humanizma in nordijske romantike omahovali obupani ali pa žalostno veseli med umetniško-literarno skepso, med sirensko objektivnostjo razpadljivosti in med filozofično meditacijo ter hladnokrvno ponosno objektivnostjo, ki se je smelo hierarhizirala kot najvišja moč, ostanek pa je spravila ob veljavo. Biti moramo neizprosno ali literati ali filozofi. Toda najnovejše plasti oblakov so se umaknile že bolj novi luči in profili naših patrijarhov stoje mirno na obzorju. Danes razumemo, da pomeni biti antihumanističen za nas toliko kot navezati se vnovič na predpetrarkovsko tradicijo, to je na dantejansko mistično-scholastično tradicijo, ki se nam predstavlja v gotovih duševnih globinah Renaissance kot polna interrogativnih ščetin; biti antiromantičen, antifilozofičen pa ima enak pomen. Če se nam posreči zagledati v vsej jasnosti ta blesk, ki se odpira v dilemi, katera nas stiska, tedaj naša usoda ne bo obupna.

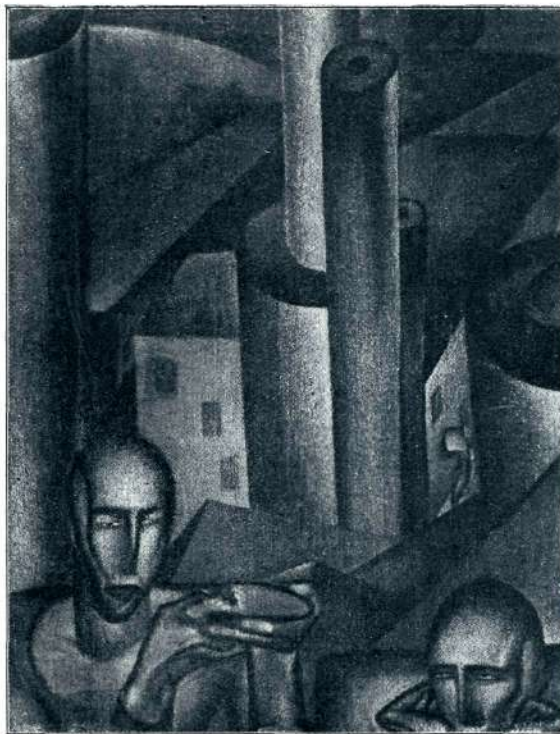
Firenze, meseca maja 1925.

O FUTURIZMU.

CARLO CARRÀ.

Če hočemo prav presoditi to, kar znači »futuristična nevihta« (»Ciclone futurista«), se moramo ozreti nazaj na položaj italijanskega umetniškega življenja okrog l. 1909, ko so se pojavile prve futuristične manifestacije, zakaj preden je futurizem postal gibanje svetovne važnosti, je pomenil upor proti naši kulturi in našemu umetniškemu življenju.

Ne bomo pripovedovali, kakšen pomen so imeli »gledališki večeri«, ki so bili dolgo časa torišče viharne, vesele, pogosto tudi krute propagande, ki je bila popolnoma nova in originalna v letopisih italijanske umetnosti; tudi ne bomo govorili o »futurističnih razstavah«, ki so bile več kakor eno desetletje ognjišče, odkoder so izžarevale futuristične doktrine. Omejili se bomo na omenitev, da je po svoji

TONE KRALJ: DELAVCA PRED TOVARNO.

karakteristični ideologiji o obnovi pótém revolucije, kar se je zdelo samo besnost norcev, in s svojimi originalnimi metodami, ki so jih smatrali samo za ekstravagantnost in zlódejstvo, futuristično gibanje postalo nekaj časa zbirališče vseh mladih italijanskih sil, ki so hrepenele po udejstvovanju.

S tega stališča je bila zelo pomembna pridružitev našemu »gibanju« florentinske skupine okoli Lacerbe z Giov. Papinijem in Ard. Sofficijem na čelu.

Danes je že splošno mnenje v Italiji, da je bila »futuristična nevihta« dobrotá; toda prav tako splošno je prepričanje, da je končan ves dobrodelni vpliv futurizma. Vendar bodimo pravični. Če govorimo zgodovinsko, si je za nas Italijane težko ustvariti definitivno sodbo o notranjem pomenu futuristične dobe, ker nam manjka časovna perspektiva, ki bi nam jo izolirala. V sedanjem položaju je lahko precejevati zasluge pa tudi pomanjkljivosti. V splošnem lahko rečemo, da kdor misli, da futurizem ni bil nič drugega kakor organiziran poskus, preobrniti osnovne zakone umetnosti, ne bo nikdar razumel, da je bil prav futurizem najslovesnejša potrditev osvobodilne borbe, katero bije moderni umetniški duh. Jutri se bo mogla Italija dičiti s futurizmom, zakaj po »našem pokretu« je zopet enkrat plačala svoj prispevek živim in delavnim svetovnim umetniškim silam.

Res je, da se je moglo zdeti, ako ste gledali futurizem samo v njegovi vnanjščini, da nima drugega namena kakor delati reklamo za imena svojih očetov. Ne malo so pripomogli k